

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Απάντηση στις προκλήσεις - Θέσεις για τα μεγάλα μέτωπα μιας κυβερνητικής πολιτικής

II. Η πρόκληση της ευρωπαϊκής αμηχανίας

2. Οι επιπτώσεις του «όχι». Από τη συζήτηση για το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα στη συζήτηση για τις ευρωπαϊκές πολιτικές

 Σχολιάστε το Εκτυπώστε το

Μέγεθος γραμματοσειράς:

Η Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης θέλησε εξ αρχής να διεκδικήσει συμβολικό βάρος μεγαλύτερο της νομικής της φύσης και του κανονιστικού της περιεχομένου: Έδωσε για το λόγο αυτό ιδιαίτερη σημασία στη χρήση του όρου «Σύνταγμα» και στη συνταγματική της μορφή, παρότι ουδείς αμφισβήτησε το νομικό της χαρακτήρα ως πολυμερούς διεθνούς σύμβασης όμοιας από την άποψη αυτή με τις ισχύουσες Συνθήκες (Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα), όπως αυτές διαμορφώθηκαν με τη Συνθήκη της Νίκαιας.

Η πρόκληση του όρου «Σύνταγμα»

Η χρήση του όρου Σύνταγμα (με όλα όσα αυτή συνεπάγεται, όχι μόνο στο συμβολικό, αλλά και στο μεθοδολογικό και ερμηνευτικό επίπεδο), λειτούργησε ως πρόκληση με την καλή αλλά και κακή έννοια του όρου. Προκάλεσε παρεξηγήσεις ως προς τη νομική φύση του κειμένου και άρα ως προς τις σχέσεις της Ένωσης με τα κράτη-μέλη και ανέβασε υπερβολικά τον πήχη των απαιτήσεων ως προς τη θεσμική συγκρότηση, αλλά και τις ουσιαστικές πολιτικές της Ένωσης. Το διάβημα του Ευρωπαϊκού Συντάγματος απέκτησε, κατά τον τρόπο αυτό, πολιτικά χαρακτηριστικά καταλυτικά και σχεδόν οριστικά και αμετάκλητα ως προς τη μορφή, τους προσανατολισμούς και το μέλλον της Ένωσης, χωρίς όμως αυτό να αληθεύει: Το διάβημα ήταν και είναι σημαντικό, αλλά πρόκειται για ένα ακόμη βήμα στην πορεία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και όχι βέβαια για την οριστική και τελική μορφή της Ένωσης.

Τα δημοψηφίσματα

Η αίσθηση που προκλήθηκε από την χρήση του όρου Σύνταγμα έχει άμεση σχέση με την ασυνήθιστα εκτεταμένη προσφυγή στην διαδικασία του δημοψηφίσματος για την κύρωση της Συνθήκης. Αυτό έγινε όχι μόνον σε όσες χώρες-μέλη είναι συνταγματικά υποχρεωτικό, αλλά και σε άλλες που μετέτρεψαν την κύρωση της Συνθήκης για το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα είτε σε ένα εσωτερικό πολιτικό ζήτημα τους είτε σε μία ευκαιρία συνολικής αποσαφήνισης, επιβεβαίωσης ή αναθεώρησης των προσανατολισμών τους σε σχέση με τη Ευρώπη.

Αν λάβει κανείς υπόψη ότι επτά από τις δέκα νέες χώρες της Ένωσης οργάνωσαν δημοψηφίσματα για την ένταξη τους το 2003, ενόψει του σχεδίου του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, τότε η διαδικασία του δημοψηφίσματος ακολουθείται σε δεκαεπτά χώρες, καθώς δέκα χώρες-μέλη οργάνωσαν ή οργανώνουν δημοψήφισμα για την κύρωση. Από αυτά τα δημοψηφίσματα διεξήχθησαν ήδη τρία με τα γνωστά αποτελέσματα: Μικρή συμμετοχή και θετικό αποτέλεσμα στην Ισπανία, μεγάλη σχετικά συμμετοχή και καθαρά αρνητικό αποτέλεσμα στην Γαλλία και την Ολλανδία.

Η Συνθήκη για το Σύνταγμα της Ευρώπης τέθηκε υπό κύρωση με το συνηθισμένο στην Ένωση τρόπο. Αφέθηκε δηλαδή σε κάθε κράτος μέλος να προσδιορίσει το χρόνο της κύρωσης μέσα σε διάστημα δύο ετών και ανετέθη στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να ασχοληθεί με τυχόν εμπλοκή, εάν μέχρι τον Οκτώβριο του 2006 η Συνθήκη έχει κυρωθεί από τα τρία πέμπτα των κρατών-μελών, αλλά ένα ή περισσότερα κράτη-μέλη αντιμετωπίζουν δυσκολίες (δήλωση υπ' αριθμόν 30 προσαρτημένη στη Συνθήκη).

Η μέθοδος αυτή αναγνωρίζει κάτι το προφανές, ότι δεν υπάρχει ένας «ευρωπαϊκός δήμος», ένα ενιαίο ευρωπαϊκό εκλογικό σώμα και ένα ενιαίο ευρωπαϊκό πολιτικό σύστημα. Θα μπορούσε όμως αναμφίβολα να

προβλεφθεί ότι η κυρωτική διαδικασία διεξάγεται, όπως προβλέπει το εθνικό σύνταγμα κάθε κράτους-μέλους (κοινοβουλευτικά, δημοψηφισματικά ή μεικτά), αλλά ταυτόχρονα, δηλαδή την ίδια π.χ. εβδομάδα, όπως συμβαίνει και για στις εκλογές για την ανάδειξη των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. **Η απουσία μιας τέτοιας ρύθμισης φαίνεται τώρα να θίγει τη θεσμική ισοτιμία των κρατών-μελών**, καθώς το γαλλικό και το ολλανδικό όχι φέρνουν σε εξαιρετικά δύσκολη θέση όλες τις χώρες μέλη που δεν έχουν ακόμη ολοκληρώσει τις κυρωτικές διαδικασίες και βλέπουν καθοριστικές αποφάσεις για την πορεία της Ένωσης να λαμβάνονται ή μάλλον να προκαταλαμβάνονται από πολύ περιορισμένο τμήμα των ευρωπαίων πολιτών. Αυτό πρέπει σίγουρα να ληφθεί υπόψη στη μεγάλη συζήτηση που ανοίγει τώρα για το μέλλον πορεία της Ένωσης. Είναι πάντως δεδομένη η θεσμική ανισότητα που υπάρχει μεταξύ των κρατών- μελών που ήδη κύρωσαν ή απέρριψαν την Συνθήκη και αυτών που καλούνται να προβούν στη διαδικασία κύρωσης (ή απόρριψης) μετά την κρίση που προκάλεσαν τα δύο ηχηρά όχι.

Η βαρύτητα της απόρριψης, αλλά και της αποδοχής

Υπάρχει όμως και κάτι άλλο πολύ σημαντικό για το θεσμικό και το πολιτικό μέλλον της Ένωσης. Η βαρύτητα της απόρριψης του Ευρωπαϊκού Συντάγματος ενισχύει και την βαρύτητα της τυχόν τελικής αποδοχής ενός κειμένου που θα φέρει στον τίτλο του τον όρο «Σύνταγμα» ή «Συνταγματική Συνθήκη». Μετά από μία τέτοια αμφισβήτηση και μια τέτοια κοινωνική και πολιτική συζήτηση, τυχόν αποδοχή και θέση σε ισχύ ενός συνταγματικόμορφου κειμένου, θα το καθιστούσε κατά κυριολεξία Σύνταγμα και θα προσέδιδε στις κυρωτικές διαδικασίες σχεδόν πρωτογενή χαρακτήρα ή πάντως χαρακτήρα σημαντικότερο αυτού που έχουν κατά νομική ακριβολογία. Αυτό είναι σίγουρα κάτι που θα ληφθεί υπόψη για την διαμόρφωση της θεσμικής λύσης που θα ακολουθηθεί τελικά.

Η διπλή κρίση

Αυτό πάντως που είναι βέβαιο είναι ότι συντελέστηκε μία μεγάλη παλινδρόμηση. Από εκεί που όλοι περίμεναν να συντελεστεί με την κύρωση της Συνθήκης ένα ακόμη βήμα στη μακρά θεσμική διαδρομή της Ευρώπης οδηγηθήκαμε σε μία διπλή κρίση.

α) Πρώτον, σε μία κρίση νομιμοποίησης της ίδιας της Ένωσης ή μάλλον της πολιτικής, διεθνοπολιτικής, οικονομικής, αναπτυξιακής και κοινωνικής της στρατηγικής.

β) Δεύτερον, σε μία κρίση των ευρωπαϊκών πολιτικών συστημάτων που στην περίπτωση της Γαλλίας και της Ολλανδίας εμφανίστηκε ως κρίση πολιτικής αντιπροσώπευσης των συγκεκριμένων ευρωπαϊκών κοινωνιών που δεν καλύφθηκαν από τη θέση των κομμάτων τους και των συνταγματικών τους θεσμών που ήταν κατά βάση υπέρ της κύρωσης.

Η τυπολογία του όχι

Αυτή η διπλή κρίση γίνεται σαφέστερη όταν καταστρώνεται η τυπολογία του «όχι» που είναι και πολυεπίπεδο και αντικρατικό.

α. Υπάρχει καταρχήν ένα όχι εθνικό, ένα όχι κοινωνικό και ένα όχι πολιτικό. Το «**εθνικό όχι**» ανάγεται στα μείζονα ζητήματα της εθνικής ταυτότητας και του εθνικού συμφέροντος, κατά βάθος δε στο συνολικό ζήτημα της εθνικής κυριαρχίας σε σχέση με τις αρμοδιότητες της Ένωσης. Το «**κοινωνικό όχι**» αφενός μεν στοχεύει στη διεκδίκηση μιας πιο έντονα κοινωνικής Ευρώπης, αφετέρου δε είναι προσανατολισμένο στη διεκδίκηση της «συνοχής» και της «ομοιογένειας» (πολιτιστικής, αλλά ακόμη ίσως και φυλετικής σε ακραίες περιπτώσεις) των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Τέλος, το «**πολιτικό όχι**» αφορά πρωτίστως την εθνική πολιτική συγκυρία (π.χ. τις επόμενες προεδρικές εκλογές στη Γαλλία).

β. Είναι συνεπώς προφανές ότι υπάρχει ένα «**αριστερό όχι**» που είναι κατά βάθος προσανατολισμένο στην κοινωνική Ευρώπη, αλλά και ένα «**δεξιό όχι**», που δεν είναι τόσο νεοφιλελεύθερο ή μονεταριστικό, όσο εθνικιστικό ή ξενοφοβικό.

γ. Κατά την ίδια λογική υπάρχει ένα «**ομοσπονδιακό όχι**» που παρουσιάζεται ως φιλοευρωπαϊκό, αλλά και ένα «εθνοκεντρικό» ή έστω «**ευρωσκεπτικιστικό όχι**», που αμφισβητεί και την ταχύτητα και τον προσανατολισμό

της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Κυρίως αμφισβητεί (αναδρομικά μάλιστα) τη διεύρυνση από τους 15 στους 25 και πολύ περισσότερο την περαιτέρω διεύρυνση και κυρίως την προοπτική ένταξης της Τουρκίας.

δ. Με κριτήριο την επόμενη ημέρα, υπάρχει ένα **όχι «τυφλό»**, χωρίς συγκροτημένη πρόταση για την συνέχεια και την διαχείριση της κρίσης και ένα **όχι «στρατηγικό»**, που μπορεί να μετατραπεί σε θετική πρόταση για το μέλλον της Ευρώπης. Υπάρχει όμως οξύ πρόβλημα πολιτικής εκπροσώπησης του όχι, καθώς οι χώρες που απέρριψαν τη Συνθήκη εκπροσωπούνται από προέδρους ή κυβερνήσεις που τάχθηκαν σαφώς υπέρ του ναι. Στη Γαλλία η ρεπουμπλικανική παράδοση δεν αμφισβητεί τη νομιμοποίηση του Προέδρου της Δημοκρατίας, που τάχθηκε υπέρ του ναι να εκπροσωπήσει τη Γαλλία του όχι. Μόνον η ακροδεξιά ζήτησε ήδη την παραίτηση του Προέδρου της Δημοκρατίας και τη διεξαγωγή προεδρικών εκλογών, ενώ ο επικεφαλής του μεγαλύτερου κυβερνητικού κόμματος εμφανίζεται έτοιμος να ενσωματώσει το μήνυμα του όχι στον πολιτικό του λόγο. Στην Ολλανδία η πολιτική και κοινωνική σύνθεση του όχι θέτει σοβαρότερα προβλήματα ως προς την αντοχή των ρεπουμπλικανικών θεσμών και ως προς τις ιδεολογικές τάσεις της πλειοψηφίας που σχηματίστηκε υπέρ του όχι.

ε. Και το γαλλικό και το ολλανδικό όχι είναι πάντως στάσεις μάλλον συγκυριακές, παρά διαρθρωτικές. Το **«διαρθρωτικό όχι»** στην Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση εξακολουθεί να είναι κατεξοχήν βρετανικό.

στ. Τέλος, είναι εμφανές ότι πρόκειται για ένα **όχι «βόρειο»**, ένα όχι των καθαρών πληρωτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που καλούνται να χρηματοδοτήσουν τώρα και το κόστος της διεύρυνσης. **«Νότιο» όχι δεν φαίνεται να υπάρχει** μέχρι στιγμής. Διαφαίνεται όμως ένα **«ανατολικό» όχι** σε μερικές από τις νέες χώρες-μέλη, ένα όχι που μπορεί να εκληφθεί από κάποια οπτική γωνία και ως φιλοατλαντική επιφύλαξη.

Οι νέοι συσχετισμοί

Όλα αυτά σημαίνουν ότι το όχι προκαλεί, αλλά εν πολλοίς και αποτυπώνει τους νέους ευρωπαϊκούς συσχετισμούς. Το ερώτημα είναι πως οι νέοι αυτοί συσχετισμοί θα αφομοιωθούν από τα όργανα και τις διαδικασίες της Ένωσης. Αυτό θα γίνει αναγκαστικά στα τρία διαφορετικά επίπεδα στα οποία συγκροτείται θεσμικά και πολιτικά η Ένωση:

α. Καταρχάς **το διακυβερνητικό επίπεδο** (που είναι το πιο κρίσιμο και αποφασιστικό για όλα τα μεγάλα θέματα και βήματα της Ένωσης) οργανώνεται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που και ως κοινοτικό και ως διακυβερνητικό όργανο καλείται να επιληφθεί αμέσως του ζητήματος χωρίς να περιμένει τον Οκτώβριο του 2006. Ο χειρισμός θα είναι συνεπώς κατεξοχήν πολιτικός, αρκεί να μην είναι αμήχανος και ασαφής.

β. Στο **επίπεδο των ευρωπαϊκών πολιτικών δυνάμεων**, δηλαδή κυρίως στο επίπεδο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων, δεν είναι εύκολο να διαμορφωθούν σαφείς θέσεις και καθαρές γραμμές, γιατί σε κρίσεις τέτοιου επιπέδου κυριαρχεί η διακυβερνητική διάσταση, δηλαδή η διάσταση των συμφερόντων και των θέσεων των κρατών μελών που καλούνται να διαχειριστούν το ζήτημα, όχι σε στενά κοινοτικά πλαίσια, αλλά κατ' ουσία σε πρωτογενή βάση.

γ. Τέλος, στο **επίπεδο των «αυτοαναφορικών» οργάνων της Ένωσης**, των οργάνων που δρουν στο όνομα του κοινοτικού συμφέροντος και της κοινοτικής νομιμότητας, δηλαδή στο επίπεδο της Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και λιγότερο του Δικαστηρίου, η αμηχανία είναι και λογική και χρήσιμη. Δεν θα ήθελαν τα όργανα αυτά κάποια κίνησης τους να διευρύνει την κρίση ή να τονώσει την επιχειρηματολογία των ευρωσκεπτικιστικών προσεγγίσεων. Το μήνυμα συνεπώς του όχι ήδη άρχισε να λαμβάνεται υπόψη κυρίως από την Επιτροπή που επηρεάστηκε ως προς την τύχη των σχεδίων κρίσιμων οδηγιών: κυρίως της οδηγίας για την παροχή υπηρεσιών και της οδηγίας για το χρόνο εργασίας. Το ίδιο θα γίνει, από ένα σημείο και μετά, και με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, υπό την πίεση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Συμβουλίου Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών που εκ των πραγμάτων θα συζητήσουν για την εφαρμογή του συμφώνου σταθερότητας και την πορεία του Ευρώ, στο πλαίσιο μιας ευρύτερης συζήτησης για την οικονομική, αναπτυξιακή και κοινωνική στρατηγική της Ευρώπης, δηλαδή για την ανταγωνιστικότητα, αλλά και την «κοινωνικότητα» της.

Το ερώτημα βέβαια που τίθεται μετά τα αρνητικά δημοψηφίσματα είναι αν **ο συσχετισμός δυνάμεων στην Ευρώπη είναι πια προοδευτικότερος ή συντηρητικότερος**; Αν δηλαδή το επόμενο βήμα θα είναι προς μία

κοινωνικότερη ή μία χαλαρότερη και πιο «φιλελεύθερη» Ευρώπη. Είναι προφανές ότι η απάντηση στα ερωτήματα αυτά δεν μπορεί να δοθεί ή έστω και θα αργήσει να δοθεί. Θα δοθεί εκ του αποτελέσματος, όταν όλα αυτά μορφοποιηθούν σε ένα τελικό κείμενο που θα αντανakλά μία στρατηγική σύλληψη για την Ευρώπη ή την ομολογία της στρατηγικής αμηχανίας της.

Η Ένωση υπάρχει και λειτουργεί

Στο μεταξύ βεβαίως η Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχει και λειτουργεί. Η **Συνθήκη της Νίκαιας** που θεωρήθηκε ως πεπερασμένη και προσωρινή και τέθηκε υπό αναθεώρηση πριν καλά καλά τεθεί σε ισχύ, φαίνεται **να παίρνει τώρα την εκδίκηση της**. Μία Συνθήκη που κρίθηκε εξ αρχής ανεπαρκής για την Ευρώπη των 25 καλείται να υποδεχθεί και να ρυθμίσει την μεγαλύτερη θεσμική κρίση αυτής της Ευρώπης των 25.

Οι απώλειες της μη κύρωσης του Ευρωπαϊκού Συντάγματος είναι άλλωστε κατεξοχήν πολιτικές και όχι θεσμικές: Είναι σαφώς προτιμότερο ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων να έχει πλήρη νομική ισχύ και να είναι ενσωματωμένος στο πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης. Το ουσιαστικό του όμως περιεχόμενο, στο συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος του, διασφαλίζεται ούτως ή άλλως μέσω της ΕυρΣΔΑ και των κοινών συνταγματικών παραδόσεων των κρατών-μελών. Είναι επίσης προτιμότερο να υπάρχουν πιο σαφείς και απλοί κανόνες ως προς τη συγκρότηση και λειτουργία των οργάνων της Ένωσης και ως προς τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, αλλά και με το υπάρχον σύστημα η Ένωση αναμφίβολα μπορεί να λειτουργήσει και να αναλάβει μεγάλες πολιτικές πρωτοβουλίες, αν το θελήσουν τα κράτη-μέλη.

Αλλαγή πολιτικών

Η αναγκαστική όμως αυτή εμμονή στο θεσμικό πλαίσιο της Νίκαιας δεν σημαίνει ότι μπορεί να εξακολουθεί να ισχύει και ο ίδιος ρυθμός και η ίδια αντίληψη ως προς θεμελιώδη κεφάλαια της ευρωπαϊκής πολιτικής. Αναφέρομαι κυρίως στο σύμφωνο σταθερότητας, τη νομισματική πολιτική, την πορεία των διαρθρωτικών ταμείων και των κοινοτικών πλαισίων στήριξης, την κοινή αγροτική πολιτική, τη στάση της Ένωσης στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και μια μεγάλη σειρά θεμάτων που συνδέονται με τη λεγόμενη στρατηγική της Λισσαβόνας. Δηλαδή αφενός μεν στην κοινωνική Ευρώπη και το μοντέλο του ευρωπαϊκού κοινωνικού κράτους, αφετέρου δε στην διεθνή ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Η κρίση νομιμοποίησης και στρατηγικής της Ένωσης, που εν μέρει καταγράφει και εν μέρει προκαλεί το όχι στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, αξιώνει πολύ πιο ρηξικέλευθες προσεγγίσεις γύρω από πολιτικές που θεωρούνται δεδομένες και αυτονόητες τα τελευταία χρόνια. Αυτό ξεκινά από την ίδια την διεύρυνση και πιο συγκεκριμένα την κύρωση της Συνθήκης ένταξης της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας και την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας που φάνηκε να ασκεί σημαντική επιρροή τόσο στο γαλλικό, όσο και στο ολλανδικό «όχι».

Υπάρχει όμως και η **διάσταση της αναδρομικής αξιολόγησης της διεύρυνσης** από την Ευρώπη των 15 σε αυτή των 25. Και αυτή είναι πιθανό να οδηγήσει σε μία ενεργοποίηση της θεσμικής δυνατότητας να κινείται η Ένωση με πολλαπλές ταχύτητες και σε επάλληλους κύκλους, μέσα από τους μηχανισμούς των διευρυσμένων συνεργασιών. Η ίδια άλλωστε η ύπαρξη της Ο.Ν.Ε. και της ζώνης του Ευρώ θέτει πάντα το θέμα αυτό.

Η ανασυγκρότηση του γαλλογερμανικού άξονα, η στρατηγική στάση του Ηνωμένου Βασιλείου και ο **πιθανός σχηματισμός ενός νέου ηγετικού πυρήνα στην Ένωση** είναι θέματα που θα αποσαφηνιστούν εκ των πραγμάτων μέσα στους λίγους επόμενους μήνες.

Το παράδοξο είναι ότι κατά τον τρόπο αυτό μπορεί να φτάσουμε **στην πλήρη αντιστροφή των διακηρυγμένων στόχων της Ένωσης**, όπως αυτοί κωδικοποιήθηκαν στο Λάακεν. Από την απλούστευση και τη διαφάνεια να οδηγηθούμε στη θεσμική πολυπλοκότητα και την διακυβερνητική αδιαφάνεια, ως προς τις στρατηγικές επιλογές της Ένωσης.

Η ευθύνη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

Τα ερωτήματα τίθενται στο σύνολο τους ενώπιον του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ήδη από τη Σύνοδο της 16- 17. 6.2005. Ανεξάρτητα από τις προβλέψεις της δήλωσης υπ' αριθμόν 30, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είναι -όπως είδαμε- αναγκασμένο πολιτικά να αντιμετωπίσει αμέσως το ζήτημα. Και αυτό παρότι τα δύο κράτη-μέλη που ήδη

απέρριψαν τη Συνθήκη είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν είναι σε θέση να διατυπώσουν μία συγκροτημένη πρόταση για το τι τους ικανοποιεί λόγω του εσωτερικού τους διχασμού γύρω από το ευρωπαϊκό ζήτημα και βέβαια λόγω της κρίσης εσωτερικής πολιτικής αντιπροσώπευσης που καλούνται να χειριστούν. Κατά την ίδια λογική και τα άλλα κράτη μέλη (και ιδίως αυτά στα οποία η κυρωτική διαδικασία είναι ακόμη ανοιχτή) είναι αμφίβολο αν μπορούν ή αν θέλουν να διατυπώσουν μια ολοκληρωμένη πρόταση. Ακόμη και η τυπικά ορθή θέση της ανάγκης να συνεχιστούν οι διαδικασίες κύρωσης σε όσα κράτη- μέλη αυτές δεν έχουν ολοκληρωθεί, δεν λαμβάνει υπόψη τα νέα πολιτικά συμφραζόμενα. Συμφραζόμενα που μόνον η κυβέρνηση και ευρύτερα το πολιτικό σύστημα κάθε κράτους-μέλους είναι σε θέση να εκτιμήσει. Αυτό ήδη φάνηκε να συμβαίνει με την αναβλητική τακτική που υιοθέτησαν το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά και χώρες όπως η Τσεχία και η Πολωνία.

Σενάρια επαναδιαπραγμάτευσης

Αυτό που κατ' ουσία συμβαίνει είναι ότι ανοίγουν διάφορα σενάρια επαναδιαπραγμάτευσης της Συνθήκης για το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, που φαίνεται πλέον αδύνατο να ισχύσει όπως υπεγράφη. Καταρχάς όσοι επιμένουν στην τυπική θέση, ότι κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται, αγνοούν την ίδια τη βαθύτερη πολιτική ουσία της Ένωσης που είναι ένα ανοικτό και αναπεπταμένο πεδίο διαρκούς και σκληρής διαπραγμάτευσης, κατά βάση διακρατικού χαρακτήρα. Τα βασικά σενάρια επαναδιαπραγμάτευσης είναι λογικά τέσσερα:

Πρώτον, **το σενάριο της «μεγάλης επαναδιαπραγμάτευσης»** μέσα από μία νέα Ευρωπαϊκή Συντακτική Συνέλευση, μία νέα Διακυβερνητική Διάσκεψη και μία νέα Συνθήκη. Σενάριο που έχει το πλεονέκτημα της καθαρότητας και του εντυπωσιασμού, αλλά το μειονέκτημα της καθυστέρησης και της αβεβαιότητας ως προς το τελικό αποτέλεσμα: Θα ανοίξουν και πάλι ζητήματα της προηγούμενης διαπραγμάτευσης, που έκλεισαν με ιδιαίτερη δυσκολία και λεπτούς συμβιβασμούς.

Δεύτερον, **το σενάριο της αναβολής** και της παραπομπής στο απώτερο μέλλον. Πρόκειται για το σενάριο της πλήρους «παράδοσης» στη Συνθήκη της Νίκαιας και άρα για ένα σενάριο που δεν έχει νόημα, εφόσον δεν συνοδεύεται από αναθεώρηση των ουσιαστικών πολιτικών της Ένωσης, έστω υπό το ίδιο θεσμικό κέλυφος. Αν όμως πρόκειται να υπάρξει συμφωνία ως προς τις πολιτικές, είναι εύκολο να υπάρξει συμφωνία και ως προς τους θεσμούς. Από την άλλη μεριά, χωρίς νέα προσέγγιση των πολιτικών της Ένωσης, δεν αντιμετωπίζεται το πολιτικό πρόβλημα που ανεδείχθη από τα αρνητικά δημοψηφίσματα στη Γαλλία και την Ολλανδία.

Τρίτον, **το σενάριο της «μικρής επαναδιαπραγμάτευσης»** κατά το πρότυπο που ίσχυσε με τη Δανία το 1992 ή κατά κάποιο τρόπο με την Ιρλανδία το 2001. Αυτό σίγουρα είναι ένα σενάριο πολύ μικρό για το μέγεθος του σημερινού προβλήματος και τα μεγέθη των χωρών που απέρριψαν την κύρωση. Είναι παρόλα αυτά το ασφαλέστερο και «συμβιβαστικότερο» σενάριο, άρα και το πιθανότερο. Επιπλέον είναι ένα σενάριο αμιγώς διακυβερνητικό χωρίς να εμπλέκονται πάλι υβριδικά όργανα κοινοβουλευτικής μορφής, όπως η Ευρωπαϊκή Συνέλευση.

Τέταρτον, **το σενάριο του ονομαστικού διαχωρισμού** της Συνθήκης για το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα στο συνταγματικό της μέρος (I και II) και το μέρος που αφορά τις πολιτικές και τις δράσεις της Ένωσης (III). Από το διαχωρισμό αυτό μπορεί να διασωθεί το ένα από τα δύο μέρη και το παράδοξο είναι πως αυτό φαίνεται τώρα πιθανότερο για το μέρος III, δηλαδή για την αναθεώρηση και την κωδικοποίηση των υφισταμένων συνθηκών και όχι για τις κατά κυριολεξία συνταγματικές ρυθμίσεις του μέρους I. Το σενάριο αυτό πρέπει να θεωρηθεί ως μινιμαλιστική εκδοχή του σεναρίου της μικρής επαναδιαπραγμάτευσης και θα συνιστά συμβολική υποχώρηση των απόψεων που προωθούν την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση.

Η νομική τυποποίηση της λύσης

Όποια πάντως λύση και αν επιλεγεί πολιτικά, μπορεί να οργανωθεί και να τυποποιηθεί νομικά, τόσο στο επίπεδο του γενικού διεθνούς δικαίου όσο και στο επίπεδο των συνταγμάτων των κρατών-μελών που πρέπει να κυρώσουν- κατά πάσα πιθανότητα εξ αρχής- το νέο θεμελιώδες κείμενο της Συνθήκης (όπως και αν αυτό λέγεται τελικά, με τον όρο «Σύνταγμα» να είναι πάντως ο πιθανότερος).

Ιδιαίτερη βέβαια σημασία έχει η οπτική γωνία του ίδιου του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου, όπου πάντα το κείμενο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος θα είναι ένα βασικό κείμενο αναφοράς, καθώς αποτυπώνει αυτό που θα

μπορούσε να γίνει και δεν έγινε ή πρέπει να γίνει. Πρόκειται για ένα **φαινόμενο εκτεταμένης προενέργειας του Ευρωπαϊκού Συντάγματος**, δηλαδή ενός συμβατικού και συνταγματικόμορφου κειμένου, που παρότι δεν τέθηκε σε ισχύ, ασκεί σημαντική ερμηνευτική επιρροή στις ισχύουσες συνθήκες και το σύνολο της κοινοτικής έννομης τάξης.

Άλλωστε ένα νομοθετικό κείμενο υπογεγραμμένο και κυρωμένο ήδη από 10 χώρες είναι ένα κείμενο που ναι μεν δεν ισχύει, αλλά σίγουρα είναι πολύ πιο ισχυρής επιρροής από άλλα πολιτικού ή διακηρυκτικού χαρακτήρα κείμενα που συγκροτούν το ευρωπαϊκό soft law. Αυτά τα κείμενα ασκούν επιρροή αξιακή, ερμηνευτική, αλλά και νομολογιακή και διοικητική, δηλαδή εντέλει πολιτική, αλλά και κανονιστική.

Οι επιπτώσεις για την Ελλάδα

Στις επιπτώσεις που έχει όλη αυτή η κατάσταση για την Ελλάδα ήδη αναφερθήκαμε. Η Ελλάδα συζητά για τις επιπτώσεις έχοντας βέβαια ήδη κυρώσει τη Συνθήκη. Συζητά για το τι θα συνέβαινε στην περίπτωση που θα διεξαγόταν ένα δημοψήφισμα και εδώ, με δεδομένο όμως πως η λύση αυτή δεν έγινε αποδεκτή από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία, παρότι προτάθηκε με τον πιο επίσημο και σαφή τρόπο. Είναι επίσης προφανές ότι η Ελλάδα συζητά για όλα αυτά, έχοντας στραμμένο το ενδιαφέρον της πρωτίστως σε θέματα, όπως τα κονδύλια του Δ' Κ.Π.Σ., το μέλλον της ΚΑΠ, η σχέση ευρώ-δολαρίου και η πιθανή χαλάρωση του συμφώνου σταθερότητας, που αν συνέβαινε θα αποσυμφόριζε τις δημοσιονομικές πιέσεις που υφίσταται η χώρα μας.

Οι βασικές βέβαια επιπτώσεις αφορούν την ελληνική εξωτερική πολιτική, δηλαδή ολόκληρη τη στρατηγική για τα ελληνοτουρκικά και το Κυπριακό, αλλά και της F.Y.R.O.M. και την κατάσταση στα Βαλκάνια που είχε στο επίκεντρο της την Ευρωπαϊκή Ένωση και την προοπτική διεύρυνσης με την ένταξη της Τουρκίας, αλλά και του συνόλου των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Τώρα όλο αυτό το σύστημα προγνώσεων πρέπει να επανεξεταστεί, ενώ πρέπει να αποτραπούν πιθανές παρενέργειες που μπορεί να προκληθούν από διαφυσμένες προσδοκίες. Αυτό αφορά πρωτίστως την Τουρκία και την ευρωπαϊκή της προοπτική, ως μία από τις παραμέτρους του γενικότερου δυτικού της προσανατολισμού, που είναι εμφανές ότι ενθαρρύνουν με πολλούς τρόπους οι Η.Π.Α. ζητώντας από την Ευρωπαϊκή Ένωση να αναλάβει ένα σημαντικό βάρος και του κόστους, αλλά και της θεσμικής οργάνωσης του εγχειρήματος αυτού.

Η στάθμιση όλων αυτών των δεδομένων μέσα στα νέα κοινοτικά, νομικά και πολιτικά συμφραζόμενα, το πιθανότερο –και το ασφαλέστερο– είναι να οδηγήσει την Ελλάδα στην υιοθέτηση του σεναρίου της «μικρής επαναδιαπραγμάτευσης», σύμφωνα με όσα σημειώθηκαν προηγουμένως.

Ουδέν κακόν αμιγές καλού

Είναι βέβαια σίγουρο ότι ουδέν κακόν αμιγές καλού. Η εμπλοκή ως προς την κύρωση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος θέτει στο επίκεντρο της συζήτησης το ερώτημα «ποια Ευρώπη;». Η συζήτηση παύει να έχει πια ως αντικείμενο το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και τι θεσμικό πρόβλημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αποκτά ως αντικείμενο την ίδια την υπόσταση και την προοπτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Άρα το ζήτημα έπαψε κατά τη γνώμη μου να είναι πρωτίστως το λεγόμενο δημοκρατικό έλλειμμα και κατέστη το ίδιο το ιδεολογικό και πολιτικό έλλειμμα της Ευρώπης.

Αλλαγή κλίμακας

Το στοίχημα είναι η απόρριψη του Συντάγματος να μη μετατραπεί σε απόλυτη αμηχανία ή ακόμα και σε στρατηγική ακινησία της Ευρώπης. Αυτό προϋποθέτει, κατά τη γνώμη μου, αλλαγή της ίδιας της κλίμακας του προβληματισμού. Το ουσιαστικό θέμα είναι η θέση της Ευρώπης μέσα στον κόσμο: Η επαναξιολόγηση της σχέσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις Η.Π.Α. στο πεδίο της διεθνούς οικονομίας και στο πλαίσιο του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου, ενόψει πάντοτε της νέας πραγματικότητας που έχει δημιουργηθεί στην παγκόσμια αγορά με την έντονη και εντεινόμενη παρουσία εταιρών όπως η Κίνα και η Ινδία.

Η Ευρώπη πρέπει, με άλλα λόγια, να συνειδητοποιήσει ότι είναι θύμα ενός τεράστιου, παγκόσμιου **κοινωνικού και οικολογικού ντάμπινγκ** που ασκούν σε βάρος της οι νέοι εμπορικοί ανταγωνιστές της που δεν έχουν ούτε την ευρωπαϊκή εργατική και κοινωνική νομοθεσία ούτε τις ευρωπαϊκές οικολογικές ευαισθησίες, ως προς την προώθηση της ανάπτυξης. Αν η Ευρώπη θεωρήσει ότι η ανταγωνιστικότητα της πρέπει να αναζητηθεί στη

μείωση του κόστους εργασίας και στον περιορισμό των κοινωνικών δικαιωμάτων, θα έχει αποδεχθεί τον εκμηδενισμό του ευρωπαϊκού μοντέλου ανάπτυξης και θα έχει προσχωρήσει σε μία αντίληψη που δεν έχει καμία σχέση με αυτό που χαρακτηρίζει ιστορικά την Ευρώπη, ως ήπειρο.

Μία «αριστερή ήπειρος»

Αντιθέτως η Ευρώπη μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να διατηρήσει και να επικαιροποιήσει τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα μόνον ως «αριστερή ήπειρος». Και επειδή ο όρος αυτός μπορεί να ξενίζει ορισμένους, εννοώ πολύ απλά ως ήπειρος που σέβεται και διασώζει το μοντέλο του ευρωπαϊκού δημοκρατικού κοινωνικού κράτους δικαίου, εμμένοντας στην ποιότητα και την καινοτομία.

Αυτό όμως το μοντέλο και αυτή η στρατηγική προϋποθέτει την διαμόρφωση μιας άλλης διεθνοπολιτικής αυτοσυνειδησίας και αντίληψης εκ μέρους της Ευρώπης, η οποία οφείλει να συνειδητοποιήσει το μέγεθος και τις δυνατότητες της, αλλά και τις απειλές που αντιμετωπίζει.

Σχόλια: